
ANNALIS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXV, 1

SECTIO K

2018

Polski Uniwersytet na Obczyźnie (PUNO) w Londynie
Uniwersytet w Guadalajarze (Meksyk)

MIROSŁAW MATYJA

*System polityczny Szwajcarii – uwarunkowania
i główne instytucje*

The Swiss Political System – Conditions and Main Institutions

ABSTRAKT

Uchwalenie Konstytucji Federalnej w 1848 roku było istotne dla kształtowania systemu politycznego Szwajcarii. Współczesne brzmienie Konstytucji Federalnej Konfederacji Szwajcarskiej uchwalono w 1999 roku. Obecnie system tego kraju można określić mianem parlamentarno-komitetowego (system konwentu). Ze względu jednak na jego specyfikę, objawiającą się w głównie w dużej roli kantonów, jest określany także jako parlamentarno-kantonalny. Artykuł podzielono na sześć części: uwarunkowania historyczne i instytucjonalne, podziały socjopolityczne, założenia i funkcjonowanie szwajcarskiego federalizmu, system partyjny i „formuła magiczna”, główne instytucje ustrojowe oraz instrumenty i procedury. W badaniach zastosowano podejście instytucjonalno-prawne, analizę systemową oraz analizę historyczną.

W toku badań wykazano, że istotnym elementem systemu jest duża niezależność i samodzielność kantonów, a także gmin. Czynnikiem determinującym kształt partii politycznych i podział socjopolityczny Szwajcarii jest przede wszystkim jej wielokulturowość. Zasadniczymi instrumentami demokratycznymi w tym państwie są: referendum, inicjatywa ludowa, zgromadzenie ludowe.

Słowa kluczowe: Szwajcaria, system polityczny, demokracja bezpośrednia, federalizm, instrumenty demokratyczne

WSTĘP

Szwajcarski system polityczny jest oparty na instytucjach demokracji bezpośredniej, które obejmują wszystkie szczeble administracji państwowej. Pytania badawcze, na które niniejszy artykuł winien dać odpowiedzi, brzmią następująco:

1. Czy rządzący w Szwajcarii liczą się rzeczywiście ze społeczną kontrolą władzy przedstawicielskiej? Pod głosowanie poddawanych jest przecież wiele różnych spraw, również tych o mniejszym, wręcz pozornie nieistotnym, znaczeniu.
2. Czy demokracja bezpośrednia polega w praktyce na wyrażeniu własnych preferencji przez mniejszość? Czy obywatele, którzy mają możliwość uczestniczenia w procesie podejmowania decyzji politycznych, korzystają z tego przywileju?
3. Jak funkcjonuje w praktyce partycypacja demokratyczna w wydaniu szwajcarskim, która często wymaga od obywateli podejmowania decyzji w bardzo skomplikowanych sprawach?
4. Czy instytucje inicjatywy ludowej oraz referendum wpływają pozytywnie na proces przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, czy też system szwajcarski wykazuje również charakter dysfunkcyjny?

Niniejszy artykuł jest próbą analizy szwajcarskiego systemu politycznego, opartej na instrumentach demokracji bezpośredniej, szczególnie referendum i inicjatywie ludowej. W opracowaniu zastosowano podejście instytucjonalno-prawne, analizę systemową oraz analizę historyczną.

UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE I INSTYTUCJONALNE

Proces kształtowania się państwa szwajcarskiego charakteryzuje się oryginalnymi rozwiązaniami, mimo że jego historia w porównaniu z innymi państwami jest stosunkowo krótka i „uboga” [Czeszejko-Sochacki 2000a: 5].

Początki współczesnej Szwajcarii wiążą się z datą 1 sierpnia 1291 roku, kiedy to w ramach konfederacji trzy kantony: Uri, Schwyz i Unterwalden, zawarły przymierze w celu obrony przed Habsburgami. Doszło wtedy do utworzenia tzw. związku wieczystego, stanowiącego fundament państwa, a przyczynami były względy ekonomiczne i obronne [Matyja 2010].

W kolejnych wiekach obszar związku się rozrastał, ale przełomowe wydarzenie nastąpiło pod koniec XVIII wieku, kiedy francuskie wojska zajęły jego terytorium, niszcząc dotychczasowy porządek polityczny i społeczny. W roku 1798 doszło do oficjalnego proklamowania konstytucji tzw. Republiki Helweckiej. Republikę utworzono na wzór francuski, stała się zatem państwem unitarnym i scentralizowanym, w którym kantony były jedynie jednostkami podziału administracyjnego. Opracowana w Paryżu konstytucja stanowiła próbę połączenia idei oświeceniowych i tych wynikających z rewolucji francuskiej [Sarnecki 1997: 90–92] z zupełnie obcą dotychczas federalnej Szwajcarii koncepcją państwa unitarnego, kierowanego odgórnie [zob. Czeszejko-Sochacki 2000b]. Dopiero po wycofaniu wojsk francuskich w 1802 roku Szwajcarzy mogli samodzielnie podjąć próbę reformowania państwa, jednak nawet przyjęcie tzw. II Konstytucji Helweckiej nie załagodziło niepokoju i nie zmniejszyło obaw ludności. W takich okolicznościach w 1803 roku Napoleon narzucił Szwajcarom nową konstytucję, tzw. Akt Mediacyjny, na mocy którego

przywrócono zasadę federalizmu, a Szwajcarię nazwano Związkiem [Aleksandrowicz 2009: 38].

Upadek Napoleona w 1814 roku był jednocześnie końcem ustroju Aktu Mediacyjnego. Decyzję o nowym ładzie w Związku podjęto na kongresie wiedeńskim, na którym 20 marca 1815 roku zagwarantowano ówczesnemu państwu neutralność oraz nietykalność terytorialną.

Uchwalenie Konstytucji Federalnej w 1848 roku było ważkie dla kształtowania systemu politycznego Szwajcarii. Utworzono bowiem system zarządzania państwem osadzony w demokracji bezpośredniej, pozostawiając konsekwentnie sprawy lokalne w gestii władz kantonalnych [Manatschal 2013]. Określono status państwowy jako neutralny wyznaniowo, przyjmując jednocześnie zasadę terytorialności, polegającą na tym, że w wielojęzycznej federacji wszystkie używane tam języki uznano za oficjalne, a poszczególne wspólnoty językowe uzyskały prawo proporcjonalnej do swojej wielkości reprezentacji w instytucjach państwowych [Marczewska-Rytko 2011: 325]. W ramach nowej Konstytucji Konfederację kantonów zastąpiono federacją, której członkowie (kantony) musieli zrezygnować z pewnej części niezależności, podporządkowując się częściowo nowej władzy. Największą innowacją konstytucji 1848 roku było z pewnością wprowadzenie ustawodawczych i wykonawczych organów władzy centralnej, takich jak parlament, rząd i Trybunał Federalny.

Najważniejszą rewizję konstytucji federalnej przeprowadzono w 1874 roku, stanowiła ona kontynuację założeń ustrojowych zawartych w konstytucji 1848 roku. Zmiany w nowej ustawie zasadniczej dotyczyły głównie przeniesienia niektórych uprawnień o charakterze gospodarczym z władz kantonalnych na władze federalne oraz umożliwienia unifikacji prawa cywilnego, głównie handlowego [zob. Czeszejko-Sochacki 2000a]. Obecną Konstytucję Federalną Konfederacji Szwajcarskiej uchwalono w 1999 roku. Zreformowała ona głównie system podstawowych wolności obywatelskich i relacje między federacją a kantonami. Bardzo ważne jest to, że fundamentalne wartości demokracji szwajcarskiej, jak federalizm, demokracja bezpośrednia, państwo socjalne i liberalne państwo prawa, zachowano i jedynie dostosowano do współczesności [Kuciński, Wołpiuk 2012: 232]. Konstytucja z 1999 roku potwierdziła istotę federacji, tzn. podziału na gminy, kantony i federację. Obecnie system tego kraju można określić mianem parlamentarno-komitetowego (system konwentu). Ze względu jednak na jego specyfikę, objawiającą się głównie w dużej roli kantonów, jest określany także jako parlamentarno-kantonalny [Deszczyński, Gołata 2000: 108]. Istotnym jego elementem, jak wspomniano, jest duża niezależność i samodzielność kantonów i gmin.

PODZIAŁY SOCJOPOLITYCZNE

Elementem determinującym podział socjopolityczny Szwajcarii jest przede wszystkim jej wielokulturowość, która opiera się na dwóch filarach. Po pierwsze, na wyrzeczeniu się idei tworzenia monokulturowego, jednojęzycznego państwa

narodowego, a po drugie, na władzy demokratycznej, która faworyzuje i umacnia podział władzy politycznej między grupy wyznaniowe (protestantów i katolików), językowe (niemiecką, francuską, włoską i retoromańską) i zawodowe (pracodawców i związki zawodowe). Według Lindera: „Szwajcaria stała się społeczeństwem o określonej własnej tożsamości jedynie dzięki swoim instytucjom politycznym. Instytucje te odegrały zasadniczą rolę w jednoczeniu społeczeństwa o czterech językach, dwóch wyznaniach oraz różnych kulturach regionalnych i przekształceniu tych niedogodności w zalety. Klucz do tego procesu stanowiła integracja oraz szczególny sposób podejścia do konfliktów i problemów na drodze pokojowej” [Linder 1996: 26]. Podobnie stwierdził też P. Dürrenmatt: „Szwajcarów jako naród można postrzegać wyłącznie politycznie” [Baur 1992: 12].

Około 63,5% populacji szwajcarskiej posługuje się językiem niemieckim, 22,5% – francuskim, 8,1% – włoskim i 0,5% – retoromańskim [Urząd ds. Statystyki 2016]. Różnice językowe nie znalazły jednak odzwierciedlenia w tworzeniu odrębnych partii politycznych na poziomie federacji (tylko w niektórych kantonach). Językowe podziały nie pokrywają się z religijnymi, stworzenie więc trwałych większości zgodnie z tymi dwoma kryteriami jest praktycznie niemożliwe. System polityczny jako całość jest stabilny, m.in. z racji przenikania się tych dwóch linii podziału. Niejednokrotnie zwraca się uwagę, że poczucie odrębności językowej jest przede wszystkim częścią świadomości obywatela, a nie potencjalnym źródłem konfliktów politycznych z innymi grupami. Trudno więc w Szwajcarii traktować podziały językowe (etniczne) jako doniosłe politycznie. Badania świadomości politycznej niemieckojęzycznej populacji wykazały, że 53% identyfikuje się z narodem szwajcarskim, 31% – z kantonami, a jedynie 16% przyznało się do etnicznej lojalności [Antoszewski, Herbut 2007: 31–32].

Dużo większe znaczenie dla podziałów socjopolitycznych mają podziały religijne. Patrząc historycznie, polityka wewnętrzna była początkowo zdominowana przez konflikt między radykalnymi liberałami a konserwatywnymi federalistami (zwłaszcza katolikami). Współcześnie podziały religijne straciły na znaczeniu. Katolicy i protestanci żyją wspólnie, rejestruje się coraz więcej mieszanych małżeństw. Istotne znaczenie ma to, że w Szwajcarii granice wyznaniowe nie są jednolite ani z granicami kantonów, ani z podziałami językowymi. Należy dodać, że społeczeństwo szwajcarskie staje się coraz bardziej laickie, natomiast religia traci na znaczeniu [Antoszewski, Herbut 2007: 32].

ZAŁOŻENIA I FUNKCJONOWANIE SZWAJCARSKIEGO FEDERALIZMU

Państwo federalne, w opozycji do państwa unitarnego, ma takie kompetencje, jakie nadaje mu bezpośrednio naród, zaś u podstaw struktur państwowych leżą jednostki administracyjne skonfederowane i pozbawione tych kompetencji [Quermonne 1994: 271–272]. Większość tych kompetencji przekazywanych jest ze szczebla fede-

racji na niższe szczeble polityczno-administracyjne. Jednostki terytorialne tworzące państwo mają taką autonomię w dziedzinach konstytucjonalności, legislacji, władzy wykonawczej i jurysdykcji, że same mogą być nazwane państwami, chociaż nie mają kompetencji państwa w sprawach międzynarodowych [Matyja 2009: 13–23].

Szwajcaria stanowi jedną z najlepszych egzemplifikacji powyższej definicji, jest bowiem jedną z pierwszych federacji w świecie, która zrodziła się przez zbliżenie do siebie wielu państw uprzednio suwerennych. Jest zatem przykładem federalizmu przez integrację, a nazwa „Konfederacja” ma już wartość jedynie symboliczną. Nie-wielkie terytorium państwa i różnorodność kulturowa, historyczna i religijna nadały szczególnego charakteru federalizmowi [zob. Matyja 2010]. Aby dobrze zrozumieć ten rodzaj federalizmu, nie można zapominać, że państwo to jest tworzone przez 26 kantonów, które są w dużej mierze autonomiczne i nazywają siebie „republikami” czy „państwami” [Matyja 2010: 33–34]. To właśnie kantony są fundamentem Konfederacji, a nie – jak się wydaje – wspólnoty językowe. Istnieje wiele powiązań między kantonami: językowe, ekonomiczne i kulturowe, a w polityce kraju istnieje sporo zmiennych, zazębiających się koalicji [zob. Moeckli 2007], co powoduje, że żadna z nich nie stanowi trwałej większości.

Ważną funkcję w federalizmie pełni dwuizbowość parlamentu, zdecydowanie inna od struktury parlamentów krajów unitarnych. Zgromadzenie Federalne składa się – jak wszystkie parlamenty państw federalnych – z dwóch izb: Rady Narodowej i Rady Kantonów. W pierwszej z nich zasiadają reprezentanci narodu, w trakcie wyborów do tego ciała i podziału mandatów bierze się pod uwagę liczbę ludności poszczególnych kantonów [Regulamin Rady Narodowej 2003]. Do drugiej izby są wybierani reprezentanci kantonów – każdy kanton uzyskuje dwa mandaty bez względu na liczbę mieszkańców [Regulamin Rady Kantonów 2003]. Małe kantony posiadają po jednym reprezentancie w Radzie Kantonów. Dwuizbowość zgromadzenia jest doskonale równa, co oznacza, że procedurę legislacyjną może wszcząć każda izba. Do zaakceptowania ustawy jest konieczna zgodność obydwu izb, co świadczy o wadze kantonów w procesie podejmowania decyzji na szczeblu konfederacji.

W aktualnie obowiązującej konstytucji, która oficjalnie weszła w życie 1 stycznia 2000 roku, istotny jest art. 3, który zasadniczo określa federalny system tego państwa: „Kantony są suwerenne, o ile ich suwerenność nie została ograniczona przez Konstytucję Federalną; wykonują te wszystkie prawa, które nie zostały przekazane Federacji” [Konstytucja Konfederacji Szwajcarskiej 1999]. Artykuł ten jest w zasadzie podstawą systemu politycznego i wskazuje wyraźną rolę zasady subsydiarności. Konstytucja stanowi, że wszystkie organy państwa działają w granicach prawa i w dobrej wierze, a ich kompetencje są podzielone między władze federalne i kantonalne. Pierwsze z tych władz wypełniają tylko te zadania, które wyraźnie przekazuje im konstytucja, a spory kompetencyjne rozwiązuje się przez rokowania lub mediacje. Oba szczeble władzy wzajemnie się przenikają, ale każdy kanton ma własne organy, konstytucję i prawo. Jest to rodzaj zdecentralizowanego federalizmu opartego na zasadzie subsydiarności [Kutter 1996: 122 i n.]. Oznacza to, że wszel-

kie decyzje są podejmowane oddolnie, z bezpośrednim udziałem obywateli [zob. Blöchliger 2005]. Regułą jest, że rząd federalny tworzy prawo dla wielu dziedzin, ale jego wdrożenie pozostawia kantonom, które wykonują je w sposób stosowny do własnych wymogów.

SYSTEM PARTYJNY I „FORMUŁA MAGICZNA”

Szwajcarski system polityczny jest wyjątkowy pod wieloma względami – począwszy od nietypowych dla państw europejskich regulacji funkcjonowania egzekutywy, przez bardzo silny system federalny, a na regulacjach funkcjonowania partii politycznych skończywszy.

Działalność partii w Szwajcarii zaledwie w niewielkim stopniu jest regulowana przez prawo. Konstytucjonalizacja partii pojawiła się dopiero wraz z przyjęciem nowej konstytucji w 1999 roku. Artykuł 137 ustawy zasadniczej stanowi, że partie polityczne współdziałają w kształtowaniu poglądów i woli narodu. Poza tym dość ogólnikowym zapisem nie ma specjalnych ustaw o partiach politycznych. Działalność partii podlega przepisom kodeksu cywilnego, podobnie jak działalność stowarzyszeń, dlatego nie ma obowiązku rejestracji partii politycznych¹.

System partyjny jest dodatkowo komplikowany przez federalną strukturę państwa i specyficzne relacje między poszczególnymi szczeblami organizacyjnymi. W efekcie, oprócz systemu partyjnego szczebla związkowego, istnieje 26 systemów partyjnych szczebla kantonowego. W każdym kantonie działa inny zestaw partii, a także w ramach jednej partii spotyka się inne postawy polityczno-programowe. W warunkach stałej koalicji mniejsze partie z reguły nie odgrywają większej roli w procesach politycznych państwa. Opozycję dla władzy stanowi społeczeństwo, które wypowiada się przez instytucje demokracji bezpośredniej – referendum. Bardzo charakterystyczne jest także to, iż konkurencyjność polityczną zachowuje się jedynie w fazie wyborów, podlega ona natomiast zawieszeniu w sferze rządzenia. Jest to więc dość zdumiewający przypadek demokracji konsensualnej. Rząd, czyli siedmioosobowa Rada Federalna, nie jest tworzony na podstawie przetargów partyjnych. Powstaje z uwzględnieniem czterech zasad: politycznej (reprezentacja najważniejszych partii politycznych); kantonowej, która zawsze zapewnia trzem największym kantonom (Zurych, Berno, Waadt) udział w rządzie; językowej – nakazuje ona, aby przynajmniej dwóch ministrów reprezentowało mniejszościowe języki, oraz religijnej, która każe zachować równowagę wyznaniową wśród ministrów. Zasady te nazywa

---

¹ Partie polityczne mogą rejestrować się na podstawie ustawy federalnej o prawach politycznych z 1976 r. Warunkiem jest przynajmniej jeden członek jako deputowany w Radzie Narodowej lub po minimum trzech członków jako deputowanych w trzech parlamentach kantonalnych. Chodzi o to, że partie zarejestrowane mogą łatwiej rejestrować listy wyborcze. *Swiss Confederation. Federal Elections, 21 October 2007, OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report, Warsaw 3 April 2008, <http://www.osce.org/odihr/elections/switzerland/31390?download=true>*

się „magiczną formułą” [Linder 1996: 47]. Była ona bezwzględnie przestrzegana od 1959 do 2003 roku i skutkowała tym, że – mimo wyników wyborów – władzę sprawowały zasadniczo cztery główne partie², które reprezentowały prawie 70% społeczeństwa [Goduń, Cygnarowski, Dudek, Iwaniszczuk 2003: 284, 286].

W roku 2003 w wyniku zwycięstwa wyborczego najmniejszej do tego czasu partii – SVP – doszło do modyfikacji formuły magicznej. Odtąd partia ludowa (SVP) miała swoich dwóch przedstawicieli w Radzie (zamiast jednego), a partia chadecka (CVP) straciła jedno miejsce, pozostając z jednym swoim reprezentantem w rządzie. Od tego czasu podział miejsc w rządzie wyglądał następująco:

- SVP – 2 przedstawicieli,
- SP – 2 przedstawicieli,
- FDP – 2 przedstawicieli,
- CVP – 1 przedstawiciel.

Liczba partii wchodzących w skład rządu jednak się nie zmieniła. Przywołany podział przetrwał jedynie cztery lata.

12 grudnia 2007 r. magiczną formułę zmieniono w sposób bardziej radykalny. W wyniku kolejnych wyborów parlamentarnych zwycięstwo odniosła Szwajcarska Partia Ludowa. Zyskały jednocześnie Partia Socjaldemokratyczna i Zieloni. W wyniku różnych nacisków i rozłamu w ramach SVP ostatecznie od 2009 r. podział miejsc w Radzie Federalnej był następujący:

- SVP – 1 przedstawiciel,
- SP – 2 przedstawicieli,
- FDP – 2 przedstawicieli,
- CVP – 1 przedstawiciel,
- BDP (Demokratyczna Partia Obywatelska) – 1 przedstawiciel.

To długie trwanie helweckiej koalicji rządowej przyczyniło się do opinii, że szwajcarska Rada Federalna jest jednym z najstabilniejszych rządów świata. W wyniku wyborów w 2015 r. partia BDB straciła miejsce w Radzie Federalnej na rzecz SVP.

Partie polityczne są poważnie ograniczone przez zasadę federalizmu oraz przez władzę organizacji gospodarczych, które często przejmują kontrolę nad partiami. Funkcje partii ogranicza także system konkordancji, czyli dążenie do konsensusu, nie ma zatem możliwości rozwijania pełnego spektrum partii politycznych na osi prawica–lewica [Czeszejko-Sochacki 2000b: 225]. Istotnym czynnikiem jest także stabilność rządów i oderwanie egzekutywy od większości parlamentarnej, czyli brak instytucji wotum nieufności do Rady Federalnej.

W porównaniu z innymi państwami szwajcarski system partyjny jest dosyć słaby, co przejawia się w rozproszeniu oraz oddzieleniu każdej partii. Struktura syste-

---

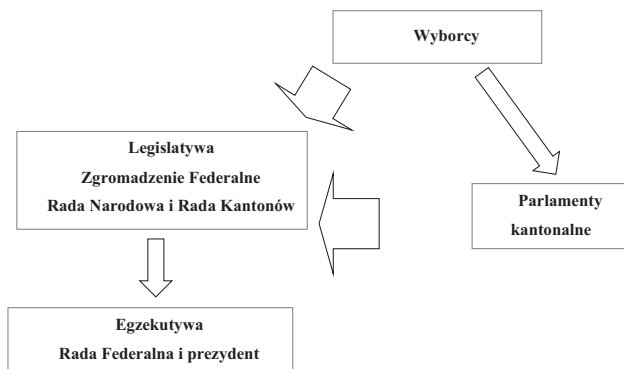
² Sozialdemokratische Partei der Schweiz SP (Socjaldemokratyczna Partia Szwajcarii) – 2 przedstawicieli, Freisinnig-Demokratische Partei FDP (Liberalno-Demokratyczna Partia Szwajcarii) – 2 przedstawicieli, Christlichdemokratische Volkspartei CVP (Demokratyczno-Chrześcijańska Partia Ludowa) – 2 przedstawicieli, Schweizerische Volkspartei SVP (Szwajcarska Partia Ludowa) – 1 przedstawiciel.

mu partyjnego jest zdeterminowana zarówno przez podziały społeczne i kulturowe, jak i fundamentalne instytucje federalizmu i demokracji bezpośredniej [Sokół 1998: 45–46]. Rozczłonkowanie systemu partyjnego jest również wynikiem mnogości partii oraz zmienności na niższych poziomach, federalnych. Konfiguracja partii zmienia się zależnie od poziomu lokalnego systemu politycznego, tzn. że jest różna w kantonach, a nawet w gminach. Charakterystyczne jest to, że na szczeblu kantonowym czy lokalnym struktura systemu partyjnego jest bardziej spójna niż na szczeblu konfederacji.

Reasumując, należy stwierdzić, że szwajcarski system polityczny jest ekstremalnie wielopartyjny i charakteryzuje się równowagą między partiami politycznymi. Pociąga to za sobą malejącą frekwencję w wyborach parlamentarnych oraz wysoki poziom fragmentaryzacji systemu partyjnego. Charakterystyczny jest również niski poziom chwiejności wyborczej, co generuje stabilność postaw wyborczych [zob. Sokół, Żmigrodzki 2005: 116–127].

GLÓWNE INSTYTUCJE USTROJOWE

Państwową władzę ustawodawczą w Szwajcarii sprawuje dwuizbowy parlament, zwany Zgromadzeniem Federalnym, o czteroletniej kadencji, składający się z Rady Narodu (Narodowej – izba niższa) i Rady Kantonów (izba wyższa). Parlament pełni funkcję ustawodawczą, wyrażającą się w uchwalaniu poprawek do konstytucji i ustaw – rycina 1.

Rycina 1. System polityczny Szwajcarii.

Źródło: Opracowanie własne.

W skład Rady Narodowej wchodzi 200 deputowanych wybieranych w wyborach powszechnych i proporcjonalnych. Okręgami wyborczymi do Rady Narodowej są kantony, a liczba wybieranych przez nie deputowanych powinna być, zgodnie z zasadą równości wyborów, proporcjonalna do liczby mieszkańców. Rada Kantonów

liczy 46 deputowanych wybieranych na okres od roku do czterech lat, w zależności od kantonu, przez zgromadzenia ustawodawcze poszczególnych kantonów. Każdy kanton wybiera po dwóch reprezentantów do izby wyższej, natomiast mniejsze kantony – jednego reprezentanta.

Parlament powołuje rząd i Trybunał Federalny (na okres 5 lat), wybiera co roku prezydenta Federacji, a także generała dowodzącego armią w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia narodowego. Do funkcji kontrolnej Zgromadzenia Federalnego należy nadzorowanie działalności rządu i Trybunału Federalnego oraz uchwalanie budżetu państwa. Sprawuje także kontrolę nad kantonami, zajmuje się bezpieczeństwem zewnętrznym i wewnętrznym oraz ratyfikuje traktaty i umowy międzynarodowe [zob. Frey 2005].

System polityczny funkcjonuje na zasadzie suwerenności i polega na zapewnieniu przewagi parlamentowi, głównie przez odrzucenie założenia o konieczności organizacyjnego podziału władzy jako niezbędnej konsekwencji jej funkcjonalnego podziału [Roca 2012: 7 i n.].

Rada Federalna pełni funkcję rządu. Konstytucja Federalna wskazuje jej pozycję w art. 174 – najwyższa władza rządowa i wykonawcza. W skład Rady wchodzi siedmiu ministrów i pełni ona rolę bardziej koordynatora niż klasycznego rządu znanego z innych państw demokratycznych. Organ ten jest powoływany na cztery lata przez Zgromadzenie Narodowe.

Rząd jest organem kolegialnym, co oznacza, że każda wiążąca decyzja musi zapaść na posiedzeniu, na którym obecni są wszyscy członkowie, a głosowanie poprzedzone jest dyskusją. Z powodu mnogości zadań parlament powołuje departamenty federalne, będące odpowiednikami ministerstw z szefami departamentów na czele, z których każdy jest jednocześnie członkiem Rady Federalnej. Działalność departamentów podlega kontroli i krytyce parlamentu, a dokładnie – jego fachowych komisji. Rada Federalna, jako najwyższa władza wykonawcza, jest tak skonstruowana, aby mogła się kierować zasadą zachowania równorzędności stanowisk ministrów. Ustrój nie przewiduje stanowiska premiera, a w pracy Rady obowiązuje zasada kolegialności przy podejmowaniu decyzji. Do jej zadań należy troska o sprawy zagraniczne, w tym o kwestię neutralności, sprawy wewnętrzne i bezpieczeństwo, w którego zakres wchodzi zwierzchnictwo nad armią. Do spraw administracyjnych należy sprawowanie nadzoru nad działaniem wszystkich urzędników administracji federalnej [zob. Ustawa federalna o organizacji rządu i administracji 1997]. Rada nie funkcjonuje jako klasyczny rząd, ponieważ nie odpowiada politycznie przed parlamentem, co znacznie wzmacnia jej pozycję. Parlament ogranicza się jedynie do kontroli i krytyki rządu oraz jego posunięć. Konstytucja nie przewiduje możliwości udzielenia rządowi wotum nieufności. Brak odpowiedzialności politycznej ma uzasadnienie w systemie kooperacji partii politycznych reprezentowanych w rządzie i w dążeniu do konsensu [zob. Gabriel 1997].

Prezydent jest jednym z członków Rady Federalnej wybieranym co roku przez Zgromadzenie Federalne. Instytucja ta nie ma większego znaczenia politycznego, a minister piastujący ten urząd nie przestaje być szefem swego departamentu.

Najwyższą władzę sądowniczą pełni Sąd Federalny [zob. art. 188 ust. 1 Konstytucji Federalnej], który jako samodzielny organ państwowy pojawił się w konstytucji w 1874 roku. Jak pisała E. Myślak, jest to „najwyższa instancja federacji w sprawach karnych, cywilnych, administracyjnych i konstytucyjnych” [Myślak 2014: 91], zapewniająca jednolite stosowanie prawa federalnego w poszczególnych kantonach. Jako instytucja niezależna pełni funkcję administracyjnego organu nadzoru nad federalnymi sądami pierwszej instancji: Federalnego Sądu Karnego, Federalnego Sądu Administracyjnego i Federalnego Sądu Patentowego [Myślak 2014: 93].

INSTRUMENTY I PROCEDURY

Demokracja bezpośrednia jest realizowana za pomocą odpowiednich instrumentów. Głównymi są inicjatywa ludowa oraz referendum [Marczewska-Rytko 2012: 272–283]. Korzysta się z nich na szczeblach lokalnych (tj. w kantonach i gminach) oraz na forum federalnym (tab. 1).

Tabela 1. Instytucje demokracji bezpośredniej

Federacja	Kantony	Gminy
Referendum obligatoryjne	Referendum obligatoryjne	Referendum obligatoryjne
Referendum fakultatywne	Referendum fakultatywne	Referendum fakultatywne
Inicjatywa ludowa	Inicjatywa ludowa	Inicjatywa ludowa
Kontrprojekt	Zgromadzenie ludowe	Inicjatywa indywidualna
		Zgromadzenie lokalne

Źródło: M. Musiał-Karg, *Elektroniczne referendum w Szwajcarii. Wybrane kierunki zmian helweckiej demokracji bezpośredniej*, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań 2012, s. 154.

Dzięki ustawodawstwu konstytucyjnemu i specyficznym instrumentom, jakimi są referendum i inicjatywa ludowa, naród stał się prawdziwym suwerenem mającym głos w każdej ważnej kwestii: od spraw gminnych po zmiany w konstytucji federacyjnej. Kolektywny system władzy oraz duży wpływ grup interesów i obywateli nie znajdują odpowiednika w żadnym innym państwie [zob. Moeckli 2007]. Warto dodać, że instrumenty charakterystyczne dla demokracji bezpośredniej były w latach 1848–2010 stosowane 570 razy [Urząd ds. Statystyki Konfederacji Szwajcarskiej 2016].

W tym miejscu powstaje trudne zadanie zdefiniowania sprawnie funkcjonującego systemu demokratycznego i jego instrumentów polegających na subsydiarności [zob. Meyer 2009]. W Szwajcarii praktycznie każda ustawa federalna i lokalna może być poddana pod referendum, które pozwala obywatelom zweryfikować decyzję parlamentu na szczeblu ogólnokrajowym i zmusić instytucje ustawodawcze do modyfikacji danego aktu. Stosowanie instrumentów demokracji bezpośredniej obejmuje wszystkie szczeble administracji publicznej, od władzy lokalnej poczynając, na federalnej kończąc. Instrumenty te służą społecznej kontroli władzy przedstawicielskiej, ale muszą liczyć się z nią także rządzący i elity polityczne.

Referendum to podstawowa, kształtowana przez stulecia instytucja demokracji bezpośredniej umożliwiająca obywatelom decydowanie o sprawach publicznych. Referendum stanowi wiążącą dla władz wypowiedź społeczną, rodzącą skutki prawne w dziedzinie, której dotyczy [Branecki 2011: 175].

W Szwajcarii funkcjonują dwie postaci tego instrumentu: referendum obligatoryjne oraz referendum fakultatywne [Degen 2011: 166–168]. Zgodnie z art. 140 konstytucji, przedmiotem referendum obligatoryjnego są trzy grupy zagadnień:

- zmiana Konstytucji Federalnej;
- akcesja do organizacji zbiorowego bezpieczeństwa lub do wspólnot ponadnarodowych;
- ustawy federalne uznane za pilne, które nie mają podstaw konstytucyjnych i których czas obowiązywania jest dłuższy niż jeden rok [Konstytucja Konfederacji Szwajcarskiej 1999].

Referendum fakultatywne, zwane również wetem ludowym, wprowadzono w 1874 roku. Zwołuje się je dla wyrażenia sprzeciwu wobec rozwiązań przyjętych w obowiązującym systemie prawa. Instytucja ta jest stosowana przeciwko uchwalonemu aktowi prawnemu. Zgodnie z art. 141 konstytucji, za jego przeprowadzeniem musi opowiedzieć się 50 tys. osób lub co najmniej osiem kantonów [Konstytucja Konfederacji Szwajcarskiej 1999]. Wymagana liczba podpisów pod wnioskiem o przeprowadzenie referendum musi być zebrana w okresie 100 dni od ogłoszenia (publikacji) w „Dzienniku Federalnym” (Bundesblatt) tekstu aktu prawnego będącego przedmiotem głosowania [Braun 2008: 28].

Referendum jest sztandarowym narzędziem demokracji bezpośredniej Szwajców, świadczyć o tym może liczba tych przeprowadzanych – od 1848 roku odbyło się ich 364 (por. tab. 2).

Tabela 2. Referenda w Konfederacji Szwajcarskiej

Okres	Liczba głosowań	Referenda obligatoryjne		Referenda fakultatywne	
		Wynik na „tak”	Wynik na „nie”	Wynik na „tak”	Wynik na „nie”
1840–1899	51	13	13	8	17
1900–1949	55	24	4	12	15
1950–1999	207	96	27	48	36
2000–2014	51	12	4	30	9

Źródło: Opracowanie własne.

Drugą formą jest inicjatywa ludowa, o której mowa w art. 138, 139 i 139b ustawy zasadniczej z 1999 roku. Jej przedmiotem może być całkowita lub częściowa rewizja Konstytucji Federalnej. Zmiana ustawy zasadniczej może być zaproponowana przez 100 tys. obywateli uprawnionych do głosowania, którzy w ciągu 18 miesięcy zbiorą wymagane podpisy [Marczewska-Rytko 2012: 273].

W szwajcarskim systemie politycznym wyróżnia się: inicjatywę ludową mającą na celu przyjęcie nowej konstytucji oraz inicjatywę umożliwiającą wniesienie poprawek konstytucyjnych (kontrprojekt). Pierwsza z nich istnieje od 1848 roku,

druga – od 1891. W art. 138 konstytucji, dotyczącym inicjatywy ludowej w sprawie całkowitej zmiany Konstytucji Federalnej, przyjęto, że z inicjatywą może wystąpić co najmniej 100 tys. obywateli. Od 1891 r. 50 tys. obywateli mogło zażądać częściowej zmiany konstytucji, a dopiero w 1977 r. liczba podpisów koniecznych do przeprowadzenia głosowania nad tekstem inicjatywy została podniesiona do 100 tysięcy.

Ze względu na rosnącą liczbę mieszkańców Szwajcarii są dyskutowane obecnie propozycje podniesienia dolnej granicy liczby obywateli mogących wystąpić z inicjatywą.

Inicjatywa ludowa na szczeblu federalnym jest rzadziej stosowanym instrumentem demokracji niż referendum. Odwołano się do niej 233 razy (por. tab. 3).

Tabela 3. Inicjatywa ludowa w Konfederacji Szwajcarskiej

Okres	Łączna liczba głosowań	Inicjatywa ludowa		Kontrprojekt	
		Wynik na „tak”	Wynik na „nie”	Wynik na „tak”	Wynik na „nie”
1840–1899	4	1	3	0	0
1900–1949	41	6	27	6	2
1950–1999	112	5	86	13	8
2000–2014	76	10	56	4	6

Źródło: Opracowanie własne.

Zgromadzenie ludowe jest swoistym zebraniem uprawnionych obywateli, którzy gromadzą się na wolnym powietrzu na centralnym placu kantonu (*Landsgemeindeplatz*), aby debatować i decydować o najważniejszych kantonalnych kwestiach [Grabowska 2009: 158]. Przedmiotem każdego zgromadzenia ludowego są sprawy istotne dla mieszkańców. Każdy uczestnik ma możliwość zabrania głosu w debacie. Głosowanie odbywa się przez podniesienie ręki i każdorazowo jest traktowane jako referendum o charakterze obligatoryjnym. Jak stwierdził B. Banaszak, istnieje możliwość przeprowadzenia głosowania tajnego lub ograniczenia przedmiotu zgromadzenia ludowego tylko do wyboru określonych organów bądź głosowania nad jakąś sprawą bez uprzedniej dyskusji [Banaszak 2007: 301]. Z powodów praktycznych *Landsgemeinde* zniesiono we wszystkich kantonach z wyjątkiem dwóch – Glarus i Appenzell Innerrhoden, gdzie nadal jest najwyższą instytucją polityczną na szczeblu kantonalnym.

Do kompetencji zgromadzenia należą m.in. uchwalanie budżetu gminy i zatwierdzanie jego wykonania, istotnymi zadaniami są uchwalanie podatków, wybór władz gminnych i nadzór nad ich działalnością oraz przyjmowanie sprawozdań z działalności organów gminnych.

ZAKOŃCZENIE

Analizując praktyczny wymiar głównych instrumentów szwajcarskiej demokracji bezpośredniej, można wyprowadzić generalny wniosek o niezwykle dużym ich znaczeniu w kształtowaniu woli narodu. Sięgając po nie, można podejmować wiele

tematów głosowań. Jest to znakomity przykład tak pożądanego w demokratycznych ustrojach *civil society* (społeczeństwo obywatelskie), a nie *civic society* (społeczeństwo obywateli). Proces przejścia z *civic society* do *civil society* zaczyna się wtedy, gdy obywatele mają poczucie zbiorowej odpowiedzialności i organizują się w grupy reprezentujące określone interesy oraz interes ogółu. Towarzyszyć temu powinna wertykalna zależność na szczeblach terytorialnych, ale najwyższa władza winna przestrzegać zasady subsydiarności [Bokajło, Dziubka 2001: 73–74], potwierdzającej tezę o obywatelskim społeczeństwie szwajcarskim o wysokim stopniu partycypacji w życiu polityczno-społecznym.

S. Lackner podkreślił słusznie, że demokracja w wydaniu szwajcarskim urzeczywistnia się i legitymizuje przez obywateli, ponieważ funkcjonuje w relacjach, w codziennej praktyce i powszechnych przekonaniach, wpływa tym samym na jakość więzi międzyludzkich i wspólnych działań [Lackner 1999: 69–75].

Analiza szwajcarskiej demokracji bezpośredniej pozwala wysnuć kilka wniosków.

1. W Szwajcarii stosowanie instytucji demokracji bezpośredniej obejmuje wszystkie szczeble administracji państwowej, od władzy lokalnej poczynając, na federalnej kończąc.
2. Demokracja służy społecznej kontroli władzy przedstawicielskiej, stanowi tak istotny czynnik, że rządzący muszą się z nim liczyć.
3. Pod głosowanie poddawanych jest wiele różnych spraw o mniejszym i większym znaczeniu. W praktyce prawie każdy problem społeczny czy polityczny może się stać przedmiotem debaty i głosowania. Wynika to w dużej mierze ze swobody Szwajcarów, dzięki której każdy problem może się stać przedmiotem inicjatywy ludowej.
4. Można zaryzykować twierdzenie, że demokracja bezpośrednia praktycznie polega na wyrażeniu własnych preferencji przez mniejszość. Nie byłoby to jednak możliwe, gdyby nie istniało przyzwolenie społeczne dla tego rozwiązania. Obywatele mają możliwości uczestniczenia w procesie podejmowania decyzji politycznych, ale korzystają z nich tylko ci, którzy chcą poświęcić swój czas, uczestnicząc w debatach publicznych, a następnie oddając głos. Partycypacja demokratyczna wymaga od ludności podejmowania decyzji często w bardzo skomplikowanych sprawach.
5. Instytucje inicjatywy ludowej oraz referendum wpływają zarówno pozytywnie, jak i negatywnie na proces przemian politycznych, społecznych i gospodarczych.

Należy zgodzić się również ze stwierdzeniem, że częste przeprowadzanie referendum zwiększa kontrolę społeczną w procesie politycznym i jakość tworzonego w ten sposób prawa. Z kolei spadek liczby głosów obywateli Szwajcarii w głosowaniach powszechnych wynika z ich zmęczenia częstotliwością przeprowadzania referendum. Konstytucyjna pozycja tego instrumentu w Szwajcarii jest jednak nie do podważenia. Już sama ewentualność sięgnięcia po referendum skutkuje uwzględnieniem interesów całej federacji. Szwajcarska demokracja ma więc charakter stabilizujący państwo oraz gwarantuje utrzymanie porządku prawnego i akceptację państwa prawa.

BIBLIOGRAFIA

- Aleksandrowicz, M. 2009. *System prawny Szwajcarii. Historia i współczesność*, Temida 2, Białystok.
- Antoszewski, A., Herbut, R. 2007. *Systemy polityczne współczesnej Europy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Banaszak, B. 2007. *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Baur, A. 1992. *Szwajcarski fenomen*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Blöchli, H. 2005. *Kantone – Baustelle Föderalismus. Metropolitanregionen versus Kantone. Untersuchungen und Vorschläge für eine Revitalisierung der Schweiz*, NZZ Libro Zürich.
- Bokajło, W., Dziubka, K. 2001. *Spoleczeństwo obywatelskie*, [w:] *Spoleczeństwo obywatelskie. Sfera publiczna jako problem teorii demokracji*, W. Bokajło (red.), Wydawnictwo UW, Wrocław.
- Brancki, T. 2011. *Szwajcarskie referendum „Stop minaretom” – podstawa prawna, wyniki i skutki*. „Athenum”, vol. 32.
- Braun, N. 2008. *Direct Democracy in Switzerland. Case Study*, [w:] *Direct Democracy. The International IDEA Handbook*, IDEA, Stockholm.
- Czeszejko-Sochacki, Z. 2000a. *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej z dnia 18 kwietnia 1999 r.*, Warszawa.
- Czeszejko-Sochacki, Z. 2000b. *Konfederacja Szwajcarska*, [w:] *Opozycja parlamentarna*, E. Zwierzchowski (red.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa.
- Czeszejko-Sochacki, Z. 2002. *System konstytucyjny Szwajcarii*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa.
- Degen, B. 2011. *Referendum*, [w:] *Historisches Lexikon der Schweiz*, Bd. 10: *Pro-Schafroth*. Schwabe, Basel.
- Deszczyński, P., Gołata, K. 2000. *Demokratyczne systemy polityczne*, [w:] *System parlamentarno-kantonalny Szwajcarii*, P. Deszczyński (red.), Wydawnictwo AE, Poznań.
- Die helvetische Staatsverfassung 12 April 1798*, http://www.servat.unibe.ch/verfg/ch/1798_Helvetische_Staatsverfassung.pdf (dostęp: 4.03.2016).
- Frey, R.L. 2005. *Föderalismus – Zukunftstauglich?!*, NZZ Libro, Zürich.
- Gabriel, J.M. 1997. *Das politische System der Schweiz*. Haupt, Bern.
- Grabowska, S. 2009. *Formy demokracji bezpośredniej w wybranych państwach europejskich*. Wydawnictwo URZ, Rzeszów.
- Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej z 18 kwietnia 1999 r., *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999*, SR 101.
- Kuciński, J., Wołpiuk, W.J. 2012. *Zasady ustroju politycznego państwa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Kutter, M. 1996. *Doch dann regiert das Volk. Ein Schweizer Beitrag zur Theorie der direkten Demokratie*, Ammann Verlag, Zürich.
- Lackner, S. 1999. *Willensbildungsprozesse im Rahmen von Bürgerentscheiden*, [w:] *Direkte Demokratie in Theorie und kommunaler Praxis*, T. Schiller (Hg.), Campus, Frankfurt–New York.
- Linder, W. 1996. *Demokracja szwajcarska. Rozwiązywanie konfliktów w społeczeństwie wielokulturowym*, Wydawnictwo WSP, Rzeszów.
- Manatschal, A. 2013. *Kantonale Integrationspolitik im Vergleich. Eine Untersuchung der Determinanten und Auswirkungen subnationaler Politikvielfalt*, Nomos, Baden-Baden.
- Marczewska-Rytko, M. 2011. *Szwajcarski model demokracji bezpośredniej*, [w:] *Stan i perspektywy demokracji bezpośredniej we współczesnym świecie*, M. Marczewska-Rytko (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Marczewska-Rytko, M. 2012. *Inicjatywa ludowa i referendum w Szwajcarii w latach 2000–2010*, „Polityka i Społeczeństwo”, nr 9.
- Matyja, M. 2009. *Besonderheiten des politischen Systems der Schweiz. Föderalismus und direkte Demokratie*, „Europa Regionum”, Bd. 12.
- Matyja, M. 2010. *Swiss Made. Jak funkcjonuje międzykulturowa Szwajcaria?*, Poligraf, Brzezina Łąka.

- Meyer, T. 2009. *Was ist Demokratie*, Verlag für Sozialwissenschaft, Wiesbaden.
- Moeckli, S. 2007. *Das politische System der Schweiz verstehen*, Tobler, Altstätten.
- Musiał-Karg, M. 2012. *Elektroniczne referendum w Szwajcarii. Wybrane kierunki zmian helweckiej demokracji bezpośredniej*, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań.
- Mysłak, E. 2014. *System polityczny Konfederacji Szwajcarskiej*, Wydawnictwo UJ, Kraków.
- Najstarsze konstytucje z końca XVIII i I połowy XIX wieku*. 1997. P. Sarnecki (wstęp i tłum.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa.
- Quermonne, J.-L. 1994. *Les régimes politiques occidentaux*, Editions du Seuil, Paris.
- Regulamin Rady Kantonów z 20 czerwca 2003 r., *Geschäftsreglement des Ständerates (GRS) vom 20. Juni 2003*, SR 171.14.
- Regulamin Rady Narodowej z 3 października 2003 r., *Geschäftsreglement des Nationalrates (GRN) vom 3. Oktober 2003*, SR 171.13.
- Roca, R. 2012. *Wenn die Volkssouveränität wirklich eine Wahrheit werden soll... Die schweizerische direkte Demokratie in Theorie und Praxis – Das Beispiel des Kantons Luzern*, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich/Basel/Genf.
- Sigg, O. 1990. *Instytucje polityczne w Szwajcarii*, Szwajcarska Fundacja Kulturalna „Pro Helvetia”, Warszawa.
- Sokół, W. 1998. *System partyjny współczesnej Szwajcarii*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska, Sectio K: Politologia”, vol. 5.
- Sokół, W., Żmigrodzki, M. 2005. *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Szwajcaria (Konfederacja Szwajcarska)*, (2003), [w:] *Leksykon systemów politycznych*, T. Goduń, M. Cygnarowski, S. Dudek, P. Iwaniszczuk, Elipsa, Warszawa.
- Urząd ds. Statystyki Konfederacji Szwajcarskiej w Neuchâtel, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/01/05/blank/key/sprachen.html> (dostęp: 24.05.2016).
- Urząd ds. Statystyki Konfederacji Szwajcarskiej w Neuchâtel: http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/17/03/blank/key/eidg__volksinitiativen.html (dostęp: 10.05.2016).
- Ustawa federalna o organizacji rządu i administracji z 21 marca 1997 r., *Regierungs-und Verwaltungsorganisationsgesetz (RVOG) vom 21. März 1997*, SR 172.010.

THE SWISS POLITICAL SYSTEM – CONDITIONS AND MAIN INSTITUTIONS

Abstract: An important element shaping the political system of Switzerland was adopting the Federal Constitution in 1848. The current Federal Constitution of the Swiss Confederation was adopted in 1999.

The current political system of this country can be referred to as directorial; however, because this specific system manifests itself mainly through the significant role of the cantons, it is also referred to as a “parliamentary-cantonal” system. The paper was divided into six parts: historical and institutional determinants, socio-political divisions, assumptions and functioning of Swiss federalism, party system and “magic formula”, main political institutions, and instruments and procedures. In the article, both institutional and legal methods were applied.

An important element of the system is the large degree of independence and self-reliance of the cantons and the communes. What determines the shape of the political parties and the socio-political division of Switzerland is the multiculturalism of the country. The fundamental democratic instruments in the country comprise referenda, popular initiatives, and popular assemblies.

Keywords: Switzerland, political system, direct democracy, federalism, democratic instruments

BIOGRAM

Mirosław Matyja, prof. dr, politolog, ekonomista i historyk. Absolwent Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie i Uniwersytetu w Bazylei. Doktorat w dziedzinie nauk ekonomicznych na Université de Fribourg w Szwajcarii w 1998 r., w dziedzinie nauk humanistycznych na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie PUNO w Londynie w 2012 r. oraz w dziedzinie nauk społecznych na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 2016 r. Profesor na Universidad Autonoma de Guadaluajara w Meksyku oraz profesor afiliowany na PUNO w Londynie, gdzie pełni funkcję kierownika Zakładu Kultury Mniejszości Narodowych. Autor i współautor 12 monografii i ponad 120 artykułów naukowych i popularnonaukowych w językach polskim, niemieckim i angielskim. Kontakt e-mail: Mirosław.Matyja@finma.ch.